

GÖKALP VE ŞİİR

Ataol BEHRAMOĞLU*

Düşünür kimliği ile Osmanlı meşrutiyeti ve Türkiye cumhuriyeti tarihinde büyük ve belirleyici bir yere sahip olan Ziya Gökalp ona bu kimliğini kazandıran kuramsal yapıtlarının, toplum bilim incelemelerinin yanı sıra şiir türünde de ürünler verdi.

İçlerinde destanların da bulunduğu toplam 120 şiirden oluşan şiir mirasının 7000'i aşkın dizeden oluştuğu hesaplanmıştır.

Bu azımsanamayacak verime karşın, büyük düşünürümüzün, şair kimliği ile edebiyat tarihimizde kalıcı bir iz bıraktığı söylenemez.

Düşünür ve şair kimlikleri arasındaki bu oransızlığın nedenleri neler olabilir?

İlk şiiri “İhtilal Şarkısı”(kendi ülkesinde yayınlanamayacağı için) 1894'te Londra'da yayınlandığında şair 20 yaşında bile değildi.

Buna karşın aşağıdaki dizelerde, Namık Kemal'in “Hürriyet Kasidesinden yaklaşık yirmi yıl sonra, onun gür sesinden etkilenmiş bir şairin sesi işitilmektedir.

Bu ses, “Millet Şarkısı”nı on yıl sonra yazacak olan, Gökalp'ten on yaş büyük Fikret'in sesiyle de akraba gibidir...

*Kardeşlerim! Çabuk yetişin, ihtimam edin
Kan ağlayın, bugün ki Müslümanlar ağlıyor
Kardeşlerim! Vatan gidiyor, azm-i tam edin
Şimşir-i zulm ile nice insanlar ağlıyor
(....)
Yok ağlamakta faide, artık kıyam edin
Seyf-i cihada sine-i zulmü niyâm edin*

* +Doç. Dr., İ.Ü.E.F. Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü

“İhtilal Şarkısı”, çok genç yaşına karşın, Tanzimat geleneğinin sürdürümcüsü, Osmanlıca’yı ve aruzu ustalıklı kullanan, Osmanlı şiirindeki (Servet-i Fünun vb.) modern akımlardan da haberli bir şairin ürünüdür.

Buna karşın Ziya Gökalp’in kısa süre sonra Osmanlıca’yı ve aruzu bırakarak, Mehmet Emin Yurdakul gibi Türkçe ve hece ölçüsüyle şiirler yazıp yayınladığını görüyoruz.

Kanımda, aruz ve Osmanlıca’yı yaptığı başarılı çıkıştan hemen sonra Türkçeye ve heceye geçmesi, şiirde (düşünür kimliği ile orantılı) bir başarı elde edemeyişinin başlıca nedenlerinden biridir.

‘Büyük şairimiz Tevfik Fikret yaşadığı dönemde aruzun ve Osmanlı şiir dilinin birikimlerini reddederek hece ve öz Türkçe ile yazsaydı aynı ölçüde başarılı olabilir miydi’ gibi bir sorunun yanıtında, Gökalp’in şiirde başarılı olamayışının nedenlerinden biri de gizlidir.

Ziya Gökalp’in şiir türünde ürün verdiği dönemlerde hece ölçüsü ve Gökalp’in yeğlediği arı Türkçe, modern ve büyük bir şiir yazılmasına olanak verecek birikime sahip değildi.

Bunun için Cumhuriyet dönemi ilk hececiler kuşağının gelip geçmesi, hece ölçüsünün yeni tonlamalar ve kıvraklıklar kazanması, Türkçenin de şiir dili olarak halk şiirini(folklor) ürünlerindeki dili aşarak olgunlaşması gerekiyordu.

Gökalp, tıpkı “Türkçe Şiirler”in şairi Mehmet Emin Yurdakul gibi, bu alanda öncülük işlevi görmüştür.

Başka bir deyişle, “İhtilal Şarkısı”yla dikkate değer bir çıkış yapan bu genç şair, aruzla ve şiir dili olarak büyük birikime sahip Osmanlıca’yı yazmayı sürdürse, belki şiiri alanında da Fikret’inkine benzer bir başarı çizgisi tutturabilirdi...

Gökalp neden aruzu ve Osmanlıca’yı değil, heceyi ve ara bir Türkçeyi yeğledi?

Bu sorunun yanıtında da, onun şiir alanında başarılı olamayışının bir başka nedenini görebileceğimizi düşünüyorum...

Bu yeğleyiş, onun şiir yoluyla da, tıpkı düşünsel ürünlerindeki gibi, yararlı olmak isteğiyle ilgilidir.

Gökalp, şiiri düşüncelerini iletmede bir araç olarak görüyordu.

Şairlik yeteneğini de, düşünür kimliğinden ayırmaksızın, düşüncenin buyruğuna vermişti.

Oysa Ziya Gökalp'in şair kimliği ile de ürün verdiği 19. yy. sonları ile 20.yy.ın ilk dönemlerinde, sadece modern dünya şiiri değil, bu şiirin etkisindeki Osmanlı ve Türk şiiri de önemli aşama evrelerinden geçmişti.

Şiirdeki "düşünce"nin "kavramsal düşünce"den farkı, mecaz simge, çağrışım ve imgenin şiirin asıl öğeleri olarak önemi, Serveti Fünun ve Edebiyatı Cedide şairlerince de bilinmekteydi.

Tevfik Fikret sonrasında Ahmet Haşim ve Yahya Kemal şiirleriyle, Türk şiirini modern dünya şiirinin eşit önemde bir dalı olarak bu şiire taşıyacak başlıca ana yollar açılmak üzereydi...

Böyle bir dönemde, Gökalp şiirinin, şairin tüm iyi niyetine, soylu amaçlarına ve yadsınamaz yeteneğine karşın "minör" bir şiir olmanın sınırlarını aşamayışı kaçınılmazdı...

Zaten Gökalp'in amacı da, yukarıda belirttiğim gibi, şiirsel anlatımın sınırlarını genişletmekten çok, şiir yoluyla da yararlı olmaktı ve zaman içinde kimi dizeleri özdeyiş değeri kazanan kimi şiirleriyle bu amacına ulaştığını da söyleyebiliriz.

Düşünce adamı kimliği ile şair kimliği arasındaki orantısızlık ne olursa olsun, bu büyük ve saygın düşünür, seçkin toplumcu ve yurtsever, şiir türündeki ürünleri ile de her zaman saygı ve ilgiyi , geniş kapsamlı araştırma ve incelemeleri hak etmektedir.

ZİYA GÖKALP (1876-1924)

1)

İhtilal Şarkısı(1894)

Kızıl Elma(1914), Yeni Hayat(1918), Altın Işık(1923)

Toplam 120 şiir. 7000 küsur dize.

Bu güne kalan, ed. Tarihine geçen, ?

Neden?

İHTİLAL ŞARKISI'ndan

Kardeşlerim! Çabuk yetişin, ihtimam edin
Kan ağlayın, bugün ki Müslümanlar ağlıyor
Kardeşlerim! Vatan gidiyor, azm-i tam edin
Şimşir-i zulm ile nice insanlar ağlıyor
(...)
Yok ağlamakta faide, artık kıyam edin
Seyf-i cihada sine-i zulmü niyâm edin

TURAN'dan

Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan
Vatan, büyük ve müebbed bir ülkedir:Turan

VATAN'dan

Bir ülke ki çarşısında dönen bütün sermaye
Sanatına yol gösteren ilimle fen Türkündür
Hirfetleri birbirini daim eder himaye
Tersaneler, fabrikalar, vapur, tren Türkündür
Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır vatanın.

İrkçi değil.

İrk-atlara mahsus.

“Türküm” diyen.

Antolojideki şiir.

ABSTRACT

The prominent sociologist Ziya Gökalp, who is accepted as the principal founder of social science in modern Turkey during the transition period from Ottoman Empire to the Republic of Turkey, had at the same time a considerable production on the field of poetry. But in spite of his undeniable talent as a poet too, he is commonly considered having a secondary value in that area. This article discuss some of main causes of this fact.

Key Words: Gökalp, didactic poetry, image, poetical thought, Namık Kemal, Tevfik Fikret